

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

ಶಬ್ದಪಾರಮಾರ್ಗಮಶಕ್ಯಂ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧುನಿಕ ಚರತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಒಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ. ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡಿಗ-ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲ್ಪನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹರವು ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಶಯ ಮತ್ತು ಗುರಿ ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿಪರ. ಕನ್ನಡದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದು ನೋಂಪಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕತ್ವದ 'ವಿಕಾಸ' ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಹತ್ತರ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮೂಲತಃ ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನದ, ಕಾಲ, ದೇಶ, ಜೀವನ ತತ್ವದ ಪರವಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಂದು ವಾಗ್ವಾದದ ಭೂಮಿಕೆ ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಬದುಕಿನ ಚಿಂತನೆಯ ಭಾಗವೆಂದೇ ಅದನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ : ದೇಸಿ ಬೇರುಗಳ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಭಿತ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬಹತ್ತರದ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಸಮಾಜಮುಖಿ ಚಿಂತನೆಗಳ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನ ಬದುಕಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇದು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಮೂಲಕ ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿಶ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕನ್ನಡದ್ದೇ ಮಾದರಿ'ಯ ಶೋಧ ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಬರುವ ದಿನಗಳ ತೀವ್ರ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನವು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿದೇಶಿ ಮತ್ತು ದೇಶಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ವಿದ್ವತ್ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸಬೆಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗದೆ, ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುತ್ತಿರುವ ಆಹ್ವಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತನ್ನ ಗತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಅಂಶ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು ಆಧುನೀಕರಣದ ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಕಾಲಿಕಗೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನಪ್ರವಾಹವೇ ನಮ್ಮ ಅಂಗೈಯೊಳಗೆ ಚುಳುಕಾಗುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಚಹರೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಚಲನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಭಾಷಾ ಆಧುನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ, ಭಾಷಾನೀತಿ, ಭಾಷಾಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆಗ ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮೆದುರು ನುಗ್ಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಜಾಗತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿರೋಧವಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯ ಜ್ಞಾನಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮರುಶೋಧಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಚರಿತ್ರೆ, ಕೃಷಿ, ವೈದ್ಯ, ಪರಿಸರ ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವೇ 'ಜ್ಞಾನ' ಎಂದು ರೂಪಿಸಿರುವ ಇಂದಿನ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ದೇಶಿ ಪರಂಪರೆಯ ಜ್ಞಾನದ ಹುಡುಕಾಟ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಸೂತ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ಆಕರ ಪರಿಕರಗಳ

ನಿರ್ಮಾಣದ ನೆಲೆ ತುಂಬ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕಳೆದ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹಲವು ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದೊಂದು ಚಲನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಯಾಗಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾಷಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗುತ್ತ ಕನ್ನಡ ನಾಡುನುಡಿಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಶೋಧಿಸುತ್ತಾ, ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ: ಕನ್ನಡದ ಅರಿವಿನ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣವೇ ವರ್ತಮಾನದ ಹೊಸ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಇದು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಜೀವಧಾತುವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕನ್ನಡದ ಹತ್ತಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗರಿಗೆ ಅರಿವನ್ನು ನೀಡಲು ಮಂಟಪಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರುಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ' ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಈ ಮಾಲೆಗಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಡಾ.ಕೆ.ಆರ್. ಕೇಶವಮೂರ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೊರತರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ.ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಸುಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಡಾ.ಎ. ಮುರಿಗೆಪ್ಪ

ಕುಲಪತಿ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ (೧)

ಮಾನವನ ಬೌದ್ಧಿಕತೆ ವಿಕಾಸವಾದಂತೆಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬರವಣಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಆರಂಭದ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೆಂದರೆ ಮಣ್ಣು, ಶಿಲೆ, ಲೋಹ ಮರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಮಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಭೂಜ್ಞ ಪತ್ರ ತಾಳೆಗರಿ, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ದೀರ್ಘ ಸಾಹಿತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಇವುಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಾಗಿ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇವೂ ಸಹ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೇ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಂತೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಮಾರಕಗಳೆಂದೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಬರಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇತರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತು(ಸ್ಮಾರಕ)ಗಳಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಗೋಚರ ವಾಗುವಂತಹವಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತ್ತುಗಳು. ಇವು ಇತರ ಸ್ಮಾರಕಗಳಂತೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂಥವು. ಅಲ್ಲ. ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುವ ಬಹುಬೇಗ ನಾಶವಾಗುವ ಅಲ್ಪಾಯುಷಿಗಳು.

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಎಂದರೆ ಕೈಯಿಂದ ರೂಪ ಪಡೆದ ಬರವಣಿಗೆಯೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾಚೀನರು ಯಾವುದೇ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕೈಬರಹದ ಮೂಲಕವೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಂಥ, ದಾಖಲೆ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲದೆ ಅಚ್ಚಿಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಇಂದಿನ ಯಾವುದೇ ಬರವಣಿಗೆ (Press Copy) ಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ, ದಾಖಲು, ಪ್ರತಿ, ಶಾಸನಪ್ರತಿ, ಮುದ್ರಾಪ್ರತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಎಂಬುದು ಬಹುಪ್ರತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯೀಕೃತ ಬರವಣಿಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಾಖಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳು ಏಕಪ್ರತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಘಟನೆಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿರೂಪಣೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. "ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟೀನಿನ Manus ಕೈ ಮತ್ತು Scriptum- ಬರವಣಿಗೆಯ ಪದಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ರೂಪವಾದ Manuscripts (ಕೈ ಬರವಣಿಗೆ) ಎಂಬುದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ Manuscripts ಎಂದು ತದ್ಭವೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

೧೯೭೪ ರಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಅವುಗಳ ಸೂಚೀಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ Manuscriptology ಎಂಬ ಹೊಸ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಬೆಳೆದು ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಎರಡೂ ಪದಗಳನ್ನು ಮೊದಲ ಸಲ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇದೊಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಶಿಸ್ತಾಗಿ (Academic discipline) ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

“ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಪದ ಪರಿಚಯವಾಗುವ ಮೊದಲು ಓಲೆಕಟ್ಟು, ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಗ್ರಂಥ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ನೀಲಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಂಬ ಪದಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪೊತ್ತಿಗೆ, ಕವಳಿಗೆ, ಪುಸ್ತಕ ಕಟ್ಟು, ವಹಿ, ಗ್ರಂಥ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ”[1]

ಇಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ಬರವಣಿಗೆಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಬರವಣಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತಯಾರಕರು ಹಾಗೂ ಲಿಪಿಕಾರರು ಇವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ತಿಂಗಳಾನುಗಟ್ಟಲೆ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಡಾ.ವೀರೇಶಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ “ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಇಂದು ನಾಗರಿಕತೆ ಬರಡಾಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ, ಲಿಪಿಗಾರರ ಪರಂಪರೆಗಳಂತಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಇಂದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆಳುವವರೊಂದಿಗೆ ಅನುಸಂಧಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಾಜಕಾರಣ ತಾಂಡವಾಡುತ್ತಿದೆ. ಓದು ಬರಹ ಅಭ್ಯಾಸ ಆಸ್ವಾದ ಸಂವಹನದಂತಹ ಬಹುಮುಖಿ ಮಜಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿಷ್ಠವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಏಕಸೂತ್ರೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ತನ್ನ ಬಹುಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಜ್ಞಾನ ಮಾದರಿಗಳು ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿ ಸಾಯದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜರೂರು ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ತಾಕತ್ತನ್ನು ನಾವಿಂದು ತುಂಬ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಉಪಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕಿದೆ” ಎನ್ನುವುದು ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೀಳುಭಾವನೆಯಿಂದ ಮೂಲೆಗುಂಪು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ, ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ.

ಇಂಥ ಮನಸ್ಸುಗಳ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿದರೆ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಹಲವು ವಿಷಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಛಂದಸ್ಸು, ಇತಿಹಾಸ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ರಚನಮತಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಜಲಶಿಲ್ಪದವರೆಗೂ ತನ್ನ ತಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಂಡಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಲು ಬಯಸುವೆ. ಜಗತ್ತು ಇಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಹಳೇಕಾಲದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೀಳಿ ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಇಂದು ಮತ್ತೇ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಕಡೆ ಮುಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳ ಬಳಿ ಹಿಂದೂ ಮುಂದು ನೋಡದೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹಳೇ ಕಾಲದ ತಾಳೆಗರಿಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಹೇಳಿದರಂತೂ ಎಷ್ಟೂ ಹಣ ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಪಾಪುಲರ್ ಆಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಕೀಳುಭಾವನೆ ತಾಳುವುದಾದರೂ ಏಕೆ ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥವುಗಳ ಮಧ್ಯೆಯೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ “ಕೃತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳಷ್ಟೇ ಅವುಗಳ ಪ್ರಸರಣ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವನಿಗಿಂತ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದವನು ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ ಎಂದೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪಿತೃ ಋಣದಷ್ಟು ಪವಿತ್ರವಾದುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ”[2]. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗತಿಸಿ ಹೋದ ಕವಿಯನ್ನು ಇವರು ಕೃತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಭಾಜನರೆನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕೃತಿ

ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಕರಕ್ಷಣೆಗೆ ಲಿಪಿಕಾರರು, ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳು, ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷಿಗರು, ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಾರಣಕರ್ತರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

“ಕಷ್ಟೇನ ಲಿಖಿತಂ ಮಯಾ ಯತ್ನೇನ ಪರಿಪಾಲಯೇತ್” ಎಂದು ಲಿಪಿಕಾರರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಮ್ರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕ ರಕ್ಷಿಸಿ ಎಂದು ಸಮಸ್ತ ಲಿಪಿಕಾರರ ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದರ ಹಿಂದೆ ತಮ್ಮ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶ್ರಮದ ಫಲದ ರೂಪಗಳಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನವರೆಗೆ ಉಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಮುದ್ರಣ ಮಾಧ್ಯಮದಷ್ಟು ಸಲೀಸಾಗಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸದೃಢ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯತೆ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಠದಿಂದ ಓಲೆಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದೆಂದರೆ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸವೇ ಸರಿ. ಓಲೆಗರಿಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿತಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಓಲೆಗರಿಯ ಕೆಳಗೆ ಹಲಗೆಯಂತಹ ಘನಾಕೃತಿಯ ಫಲಕ (ಹಲಗೆಗಳನ್ನು) ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಓಲೆಗರಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕಂಠದಿಂದ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಕೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಯ ತಪ್ಪಿದರೂ ಲಿಪಿಕಾರನಿಗೆ ಹಾಗೂ ಓಲೆಗರಿಗಳಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಂಠವು ಈಗಿನ ಭರ್ಚಿಯಾಕಾರದ ಕಬ್ಬಿಣದಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಮೂತಿಯು ಚೂಪಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಲಿಪಿಕಾರ ಒಂದು ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅದೂ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಜಾರಿದರೆ ನೇರವಾಗಿ ತೊಡೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿ ನೋವುಂಟು ಮಾಡುವ ಅಪಾಯವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ ಸ್ಥಾಲಿತ್ಯವಾದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಹಾಕಿ ಮತ್ತೇ ಹೊಸ ಅಕ್ಷರ ಕೊರೆಯಲು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಗರಿಯ ಹಿಂದು ಮುಂದೆ ಕೊರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಠವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಬರೆದರೆ ಗರಿ ಮುರಿದು ಹಾಳಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಪುಟದ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಲಿಪಿಕಾರ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಅಂದವೂ ಕೆಡದಂತೆ ರಚಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಶ್ರಮದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ನಾಡಿನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂದು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವು ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಾ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇಂಥವುಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರ ದಾಖಲೆಗಳೆಂದು ಅಷ್ಟು ಇಷ್ಟು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೂಡಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಅವುಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಕರಗಳು ಎಂದೂ ತಿಳಿದಿದ್ದೂ ಅವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಿಂದೆ ಉಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ವಿದೇಶಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರತಿಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಾಹ್ಯಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿ-ಕೃತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು.

೧. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

ಬಾಹ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ. ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅವು ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಕೈಯಿಂದ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಜಾರಿ ಬಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು, ಧೂಳು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮಳೆ ಗಾಳಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವ ಇಂತಹ ಹತ್ತು ಹಲವು ಕಾರ್ಯಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪಾರಂಪರಿಕ ವಿಧಾನ’ ಹಾಗೂ ‘ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ’ಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

೧.೧. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕರ ವಿಧಾನ

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ರಚನೆಯ ಹಿಂದಿನ ಶ್ರಮದ ಅಗಾಧ ಅರಿವಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಕುರಿತು ಅಪಾರ ಗೌರವ ಭಕ್ತಿ ಭಾವ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳು ಹಾಳಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕುರಿತು ಲಿಪಿಕಾರರೇ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪುಸ್ತಕಂ ವನಿತಾ ವಿತ್ತಂ ಪರಹಸ್ತಗತಂ

ಅಥವಾ ಪುನರಾಯಾತಂ ಜೀರ್ಣಂ ಭಷ್ಯಾಚ ಖಂಡಶಃ ||

ತ್ಯಲಾದ್ರಕ್ಷೆಜ್ಜಲಾದ್ರಕ್ಷೇತ್ ರಕ್ಷೇಜ್ಜಿಲ ಬಂದನಾತ್

ಮೂರ್ಖ ಹಸ್ತೇ ನದಾತಮ್ಯಾಮೇನಂ ವದತಿ ಪುಸ್ತಕಂ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಿ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಒದಗುವ ಅಪಾಯವನ್ನು ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಿ ಅರಿತು ಹೇಳಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುವ ಜಿರಲೆ, ಕೀಟ, ಎಣ್ಣೆ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಗಾಳಿ, ಒಬ್ಬರ ಕೈಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಪರಿಚಲನವಾಗುವಾಗ ಆಗುವ ತೊಂದರೆ, ಮೂರ್ಖರ ಅವಜ್ಜಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಬಹುದು ಎಂಬಂತಹ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳು ಈ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪುಸ್ತಕ ವನಿತೆ ವಿತ್ತ' ಈ ಮೂರು ಇತರರ ಕೈಗೆ ಸೇರಿದರೆ ಅವು ಮರಳಿ ಬಂದರೆ ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭ್ರಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಅರ್ಥಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎಣ್ಣೆ ನೀರು ಸೋಂಕದ ಹಾಗೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟಬಾರದು ಮೂರ್ಖರ ಕೈಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಪುಸ್ತಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ".[3]

ಇಂದಿಗೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಲು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳು ಇವೆ. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಅಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನವರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದೈವದ ಕಲ್ಪನೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವುಗಳು 'ಸರಸ್ವತಿಯ' ರೂಪವೇಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಸರಣೆಯ ಬದಲಾಗಿ ದೈವದ ಪ್ರಸರಣ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತಗೊಂಡು ದೇವರ ಜಗಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿತಗೊಂಡವು. ಈಗಲೂ ಅವುಗಳನ್ನು ದೈವದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಮನೋಭಾವದವರು ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಅದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ನಾನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಜಗಲಿಮೇಲಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇನೆ) ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಹೇಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇಂಥ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ನೀರು ಹಾಕಿ ಹಾಕಿ ನಾಶದ ಅಂಚಿಗೆ ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಧೂಳಿನ ಕಣಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಒದ್ದೆಯಾಗಿ ಒಂದು ತರಹ ಮುದ್ದೆಯಂತಾಗಿ, ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಬೂಸ್ಟ್ ಹಿಡಿದು ಪ್ರತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ನಾಶವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೂಜೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಧೂಳು ಕೊಡವಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ.

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಗರಿಗಳು ಸಡಿಲಗೊಂಡು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಮುರಿದುಹೋಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಅಪಾಯವೆಂದರೆ ಸ್ವಿಲ್ಟರ್ ಫಿಶ್ (ಬೆಳ್ಳಿ ಮೀನು) ಗಳಂತಹ ಹುಳುಗಳು ಸಡಿಲಗೊಂಡ ಗರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ಕಟ್ಟನ್ನೇ ತಿಂದು ಹಾಕಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಬಿಡುವ ರಾಸಾಯನಿಕವಾದಂತಹ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹುಳುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಮನೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತವೆ. ಸಡಿಲಗೊಂಡ ಗರಿಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಳು ಸೇರಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ದಾರದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

೧.೧.೧ ರಕ್ಷಾ ಕವಚ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿಯ ಗರಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಅಂದರೆ ಗರಿಗಳ ಎರಡೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು (ಫಳಿಗಳನ್ನು) ಇಟ್ಟು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಗರಿಗಳು (Folis) ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗದಂತೆ ಅದರ ಅಂಚುಗಳು ಮುರಿಯದಂತೆ ಓಲೆಗರಿಯ ಆಕೃತಿಗೆ (ಅಳತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ) ಕೊರೆದು ಆ ಫಳಿಗಳ ನಡುವೆ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆದು ಅದರ ಮೂಲಕ ದಾರ ಪೊಣಿಸಿ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ದಾರ ಜಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಗರಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ತಾಗಿ ರಂಧ್ರಗಳು ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದಾಗದಂತಿರಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉಂಗುರ ಮಾಡಿಸಿ ಹಾಕಿರುವ ಪ್ರತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಥ ಉಂಗುರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ವಿರಳವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. “ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಅಪರೂಪದ ದರ್ಶನ”. [4] ಇದರಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉಂಗುರದ ಬದಲಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ರಿಂಗುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗರಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳವಿದ್ದರೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಓದುವಾಗ ಗರಿ ಜಾರಬಾರದೆಂದು ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ದಾರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಥವಾ ಮರದ ಕಡ್ಡಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಂಬಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮನ ಕಾರ್ಮುಕವ ಕತ್ತರಿಸಿ ಪುಸ್ತಕಕಸೆವ ಕಂಬಿ ಮಾಡಿ ಎಂಬ ಭಾಸ್ಕರ ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು.” [5]

ಕಾಗದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕೋರಿಕಾಗದ, ನೀಲಿಕಾಗದದ ಕಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳಾಗಿ ಮರದ ಹಲಗೆಯ ಫಳಿಗಳನ್ನೆ ಜೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಕಾಗದಗಳು ತಾಳೆಗರಿಗಳ ಹಾಗೆ ಬಿಡಿ ಬಿಡೆಯಾಗಿರುವ ಹಾಳೆಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವು ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಳೆಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ತೆಳುವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪ ಹಾಳೆಗಳು ಕೋರಿ ಕಾಗದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಒಮ್ಮೆಮ್ಮೆ ಎರಡು ಮೂರು ಕಾಗದಗಳಿಗೆ ಅಂಟು ಹಾಕಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಹಲಗೆಗಳಿಗೆ ರಂಧ್ರಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಕಾರಣವಿಷ್ಟೇ ಈ ರಂಧ್ರಗಳು ದಾರದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ಬಹುಬೇಗನೆ ದೊಡ್ಡ ರಂಧ್ರಗಳಾಗಿ, ಹರಿದು ಅಕ್ಷರಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರ. ಇಂಥ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಗಳಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಹಾಕಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಸುತ್ತಿ ದಾರದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. (ಇಂದಿನ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಫೈಲ್‌ಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂಥದ್ದು) ಇಂಥವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು, ಹುಳುಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲಾರವು ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನರ ನಂಬಿಕೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಾಳೆಯ ಪಳಿಗಳನ್ನು ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಾ ಕವಚವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳುಂಟು. ಇಂಥ ಕವಚವುಳ್ಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸಿಗುವುದು ವಿರಳವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ನಾವು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಖಾಸಗಿ ಒಡತನದಲ್ಲಿರುವವರ ಹತ್ತಿರ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಗಳು ಇವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಮಾಟ ಮಂತ್ರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಸುರಳಿಯಾಕಾರದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಉದ್ದರಣೆ ಪಟಲಗಳಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಬೊಂಬನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿದರಿನ ಬಂಬಿನ ಬದಲಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ರಕ್ಷಕವಚ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದು ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳಿಯುವ ಸೇರಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥದೊಂದು ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಉದ್ದರಣೆ ಪಟಲಗಳು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

೧.೧.೨. ಅರಿವೆ ಸುತ್ತುವುದು

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಪಳಿಗಳ ರಕ್ಷಾ ಕವಚವುಳ್ಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಅಳತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಅರಿವೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ರಕ್ಷಾ ಕವಚಗಳು ಗರಿಗಳು ನಾಶವಾಗದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಿದರೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯು ಧೂಳು, ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಒಳಪ್ರವೇಶ ಮಾಡದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು-ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳು ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯಲಾರವು ಎಂಬುದು ನಂಬಿಕೆ. ಈಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂಥ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲ ಇದೆ. ಮಠ ಮಾನ್ಯಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಮನೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು,ಹಳದಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿಯ ಶ್ರೀ ಶಿವಯೋಗ ಮಂದಿರ, ಗದಗದ ಶ್ರೀ ತೋಂಟದಾಯ್ ಮಠ ಅಲ್ಲದೇ ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಧಾರವಾಡ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಗಳಿಗೂ ನೀಲಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಅರಿವಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಬಿಳಿಯ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಳಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ದಿಗಂಬರ ಜೈನ ಮಠ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಮೋಹನ ಭಟ್ಟ ಜೋಷಿ ಇವರಲ್ಲಿ ೧೧೮ ಕಟ್ಟುಗಳು, ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಗುಂಟದ ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥ ಭಟ್ ಜೋಶಿಯವರಲ್ಲಿ ೧೧೬ ಕಟ್ಟುಗಳು, ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಶ್ರೀ ಗುರುನಾಥಭಟ್ ಜೋಶಿಯವರು ಎಲ್ಲಾ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ಸದ್ಯ ಇವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.)

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಏಕೆ ಸುತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ನಾಡಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನೇಕ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಾಚೀನರ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವರು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬರಲಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಗೆ ಮಾನವನ ಹಾಗೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಂಥ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯ ಬದಲಾಗಿ ವಾಸನೆಯ ಮೂಲಕ ಗುರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ಈ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಟ್ಟೆಯು ನುಶಿಹುಳು ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳನ್ನು ದೂರವಿಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಡೆ ಕಟ್ಟುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಒಣಗಿದ ಹೊಂಗೆಯ ಮತ್ತು ಬೇವಿನ ಎಲೆಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ಉದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಎಂ.ವಿ.ಸಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ"[6] ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ಖುದ್ದಾಗಿ ನೋಡಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿರುವೆ. ಹೊಂಗೆ ಹಾಗೂ ಬೇವಿನ ಎಲೆಗಳು ಕಹಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಬೋರೇ ಗಿಡದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯೂ ವಿಷಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾವು ಸದ್ಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತಗೊಂಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಇದರ ಫಲಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ) ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಅಪಾಯದ ಸಂಕೇತ. ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆ ನಿಲ್ಲುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ರೈಲು ನಿಲ್ಲಲು ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ರೈಲು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಸಿರು ಬಟ್ಟೆ ತೋರಿಸಿದಾಗ ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಜ್ಞಾನ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಇದ್ದು ಅವರು ಹಾಗೆ ನಂಬಿರಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿದರೂ ಹುಳುಗಳು ಅದರೊಳಗೆ ಸೇರಲು ಅಸ್ವದ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳುಗಳು ಸುತ್ತಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಒಳ ಸೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಿ ಕಪಾಟಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

೧.೧.೨. ಸಂದೂಕ (ಪೆಟ್ಟಿಗೆ)

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದೂಕ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಬಂಗಾರದಂತಹ ದ್ರವ್ಯಗಳಂತೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪತ್ತು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಒಂದು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಬಹುಪೀಳಿಗೆಯವರೆಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಾದಿಯಾಗಿ ಅರಿಯದವರ ಕೈಗಳಿಗೆ ಸಿಗದಂತೆಯೂ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸಲು ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲೇ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ದುಬಾರಿ ವೆಚ್ಚ ಹಾಗೂ ಶ್ರಮವಾದರೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳೇ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಕಟ್ಟು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳ ಪೆಟಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಮುನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊರಗಡೆ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ಒಂದೊಂದು ಎಲೆ, ತಂಬಾಕು ಪುಡಿ ಕರ್ಪೂರ ಗಂಧಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ೨೦೦೬-೦೭ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ೧೧ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪೆಟಾರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿರುವ ಅನುಭವವಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಮುರುಘಾ ರಾಜೇಂದ್ರ ಮಠದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪೆಟಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸರಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತಾಳೆಗರಿಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡಿದಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಗರಿಗಳು ಅಷ್ಟಿ ತಷ್ಟಿ ಬಳಸಿದರೆ ಮುರಿದು ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇದೇ ರೀತಿ ಜೇವರ್ಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಳ್ಳೂರಿನ ಶ್ರೀ ಬಸವಪ್ರಭು ಇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಳೆಗೆ ಮನೆ ಬಿದ್ದು ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಗುಲಬರ್ಗಾದ ಶ್ರೀ ಹೊನ್ನಕಿರಣಿ ಮಠದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಪೆಟಾರಿ ಇದ್ದು, ಇದು ಚೋರರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನಾಶಗೊಂಡಿದೆ. ಪೆಟಾರಿ ಮೇಲಿನ ಮುಚ್ಚಳ (ಬಾಗಿಲು) ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಂಡಿವೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರ ಮರದ ಪೆಟಾರಿಯಂತೆಯೇ ಗೋಚರಿಸುವ ಮರದ ಅಲ್ಮಾರ(ಬೀರು) ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಮನೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಅಲ್ಮಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸಿರುವುದು ಇದೆ.

ಇನ್ನು ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಪೆಟಾರಿಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟು ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಪೆಟಾರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟಿನ ಅಳತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮರದ ಪೆಟಾರಿ ತಯಾರಿಸಿ ಆ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪೆಟಾರಿಯು ಆಳಂದ ತಾಲೂಕಿನ ರೇವಗಿ ಗ್ರಾಮದ ದೇಶಗತಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಗದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೇ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸುತ್ತಿ ಇಟ್ಟಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಇದೊಂದು ಅಪರೂಪದ ನಿದರ್ಶನ.

ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪೆಟಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಈಗಿನ ಟ್ರಂಕುವಿನ ಮಾದರಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪೆಟಾರಿಗಳಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತಹ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಹಸ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಇಂಥ ಪೆಟಾರಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆಯಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲವೇ ದೇವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲೋ ಇಟ್ಟು ಬೀಗ ಜಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ಸಂದಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಇದು ಕಾಣದಂತೆ ಗೋಡೆ ತುಂಬಾ ಗಾರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿದಾರರು ಹೇಳುವಂತೆ “ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪೆಟಾರಿಯನ್ನು ಗೋಡೆಯ ಒಳಗಿಟ್ಟು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಂಗ್ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಆ ಮನೆ

ಹಳೆಯದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ದುರಸ್ತಿಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪೆಟಾರಿಯು ಇತ್ತಂತೆ ಆ ಪೆಟಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರವಿರಬಹುದೆಂದು ಬಹಳ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಒಡೆದು ನೋಡಿದರೆ ಎಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾಗದದ ಕೈ ಬರಹದ ಬಹಳ ಹಳೇಕಾಲದ ಪುಸ್ತಕಗಳಿದ್ದವು. ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಎಸೆದು ಬಂದವು ಎಂಬಂತಹ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ನೀಡುತ್ತವೆ.

೧.೧.೪. ಹೊಗೆಗೂಡು

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಗೂಡು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಬೆತ್ತದ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಒಲೆಯ ನೇರವಾಗಿಯೋ ಇಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಚೆ ಈಚೆಯಾಗಿಯೋ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೇತಾಕಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. “ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಲೆನಾಡ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.”[7]

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಒಲೆಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ಹೊಗೆಯು ನೇರವಾಗಿ ಈ ಬುಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಯಾವ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ನುಸುಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನರು ವೆಚ್ಚಿವಿಲ್ಲದ ಸುಲಭೋಪಾಯದ ವಿಧಾನದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂದು ಕೆಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಧೂಮ್ನ ಉಪಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನಿಡುವ ಕಪಾಟುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಫ್ಯೂಮಿಗೇಷನ್ ಫೀಂಬರ್ ಅಳವಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರಾವಣ ಹಾಕಿ ಹಬೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಿದಿರಿನ/ಬೆತ್ತದ ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುವಾಗ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಹೊಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಧೂಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಪ್ಪಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯೋ ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೇ ಅದೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಂರಕ್ಷಣ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವೂ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಒಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ಬೆಂಕಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಗಲಿದರೆ ಪ್ರತಿಗಳು ಸುಟ್ಟು ನಾಶವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಹಾಳೆಗಳು ಒರಟಾಗುತ್ತವೆ. “ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ವಾಸದ ಕಟ್ಟಡಗಳು (ಈಗಲೂ ಕರಾವಳಿ ಮಲೆನಾಡು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯವು) ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಅಚ್ಚಾದಿವಾದವು. ಅಡುಗೆಯೋ ಪೂಜೆಯೋ ಎಂತಹುದೋ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನಿತ್ತಂತೆ. ಆಗ ವಾಸದ ಕಟ್ಟಡ ಅಲ್ಲಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಉಳಿಗಾಲವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ”[8] ಇಂತಹ ತೊಂದರೆಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಇಂದು ಉಳಿದಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಇದೇ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ನಾಗುಂದಿಯ ಮೇಲೆಯೂ ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗಂಟಿಗೆ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಮಾಳಿಗೆಗೆ (ಛಾವಣಿ) ಕಟ್ಟಿ ನೇತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹುಶಃ ಮಕ್ಕಳಾದಿಯಾಗಿ (ಅಜ್ಜಾನಿಗಳ) ಮೂರ್ಖರ ಕೈಗೆ ಸಿಗಬಾರದೆಂದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ನೇತಾಕಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಗಂಟನ್ನು ನಾನು ಮತ್ತು ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ ಡಾ. ಈರಣ್ಣ ಹುರಳಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಒಂದು ನದಿಶರಣ ಹೇಳುವುದಾದರೆ (ಜಮಖಂಡಿ) ಮುಧೋಳ ತಾಲೂಕಿನ ಹತ್ತಿರ ಇಂಗಳಗಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಕಾಡಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಮೂಲಕ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿರುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಇರುವ ಒಡೆಯನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದೆವು. ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇರುವ ಜಾಗ ತೋರಿಸಲು ಮಗನನ್ನು ನಮ್ಮ ಜೊತೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. (ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಗಂಟೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆ ಮನೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರಂತೆ) ಆ ಹುಡುಗ ನೇತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಟನ್ನು ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಬಾಗಿಲಲ್ಲೇ ನಿಂತು ತೋರಿಸಿದ. ನಾವು ಯಾವ ಅಂಜು ಅಳಕು ಇಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆವು. ಗಂಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ನಮ್ಮ ಕೈಗೆ ತಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕುರ್ಚಿ, ಏಣಿ ಬೆಂಚು ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಮ್ಮನೆಯಂತೂ ಬರಲು ಮನಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕ್ಷಣ ನಮಗೆ ಹೊಳೆದಿದ್ದು ಒಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬನು ಎರಿ ಗಂಟನ್ನು ಇಳಿಸುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ನಾನು ಈರಣ್ಣನವರನ್ನು ನನ್ನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಎರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಅವನು ಆ ಗಂಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದ. ನಂತರ ಅರಿವೆ ಸುತ್ತಿದ ಗಂಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೋರಿಕಾಗದದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿದ್ದವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತ್ರೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ರಟ್ಟಮತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂರು ಕಟ್ಟುಗಳಿದ್ದವು. ಈ ರೀತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಭಯ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರ ಹಿಂದೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಉಪಾಯವೂ ಇರಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಲಭ್ಯವಾಗಲೂ ಇದು ಒಂದು ಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆ.

[1] ಡಾ. ಎಚ್.ಟಿ. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ., ಪುಟ.೧.

[2] ಡಾ. ಜಿ. ವರದರಾಜರಾವ್, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುಟ.೬೮

[3] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ.೬೧

[4] ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುಟ.೩೫

[5] ಅದೇ ಪುಟ

[6] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೩೦

[7] ಅದೇ ಪುಟ

[8] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೩೭

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ (೧)

೧.೧.೫. ಜಗಲಿ ಮೇಲಿರಿಸುವುದು/ಸರಸ್ವತಿ ಪೂಜೆ

ಪ್ರಾಚೀನರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಿಭಾವನೆಯೂ ಒಂದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಜಗಲಿ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಆಯುಧ ಪೂಜೆಯ ಮುನ್ನಾ ದಿನ ಸರಸ್ವತಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪೂಜೆ ಮೂಲತಃ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಓಲೆಗರಿ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಧೂಳು ತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿ ಸ್ಪುಟವಾಗಿ ಓದಲು ತೈಲ, ಮಸಿಲೇಪನ ಮಾಡಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು ಆದರೆ ಇದೇ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಮುಳುವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಪೂಜೆಯ ಬ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತೈಲ, ಜಲಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಹಾಗೇ ಕಟ್ಟಿ ಗರಿಗಳೆಲ್ಲ ಹಾಳಾಗಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ." [1] ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಜಗಲಿ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತಾಳೆಗರಿಯ ಕಟ್ಟುಗಳು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ರೈತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಮಳೆಬೆಳೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆಯಂತೆ. ರೈತರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಲು ಭಯ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಧೂಳು ತೆಗೆದು, ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಪೂಜಾರಿಯು

ನೆರೆದ ಜನರಿಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗರಿಯಿಂದ ಓದಿ ವರ್ಷದ ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಕುರಿತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಈ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಂಡು ಸಂರಕ್ಷಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಕೂಡಲಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕುಮತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಾಯತ ಕುಟುಂಬದವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲೂ ರೇವಣಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಚರಿತ್ರೆಯ ತಾಳಕಟ್ಟುಗಳು ಇವೆ. ಶ್ರೀ ರೇವಣ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯ ದಿನ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

೧.೧.೬. ಇತರೆ

ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಾರಂತೆ ಇದನ್ನು ನಿಧಿಯಂತೆ ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಜತನವಾಗಿರಿಸಿರುತ್ತಾರಂತೆ. ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಿಂತ ಅಪಾಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾರಣ ಅತಿಯಾದ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಮರಳು ತೇವಾಂಶ(ಜೋಗ) ಹಿಡಿದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಈ ವಿಧಾನದ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತಯಾರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತಾಳೆಗರಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತಾಳೆ ಪ್ರತಿ ಒರಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒರಟಾಗಿದ್ದರೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗರಿಗಳನ್ನು ಬರೋಡ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಬಿ.ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಅವರು ತಾಳೆ ಓಲೆಗಳನ್ನು ಬರಹಕ್ಕೆ ಹದಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕುರಿತು ತಾಳೆಗಿಡದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ತಂದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಏಳು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಒಣಗಿಸಿ ಅನಂತರ ಮೂರು ತಿಂಗಳವರೆಗಾದರೂ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂಳಿಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಅಡುಗೆಮನೆ ಅಟ್ಟದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹೊಗೆಯಿಂದ ಹದಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ"[2]

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸ್ವ-ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಸಫಲ-ವಿಫಲತೆಗಳೆರಡನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೫೦೦-೬೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಳೆಯದಾದ ಇವು ಇಂದಿಗೂ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿವೆಂದರೆ ಅವರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಫಲತೆಗಳಿಗಿಂತ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಗಮನಿಸುವಂಥದ್ದು. ಇಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ ಹಿಂದಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಆದರೂ ಹಳೆಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ಅಷ್ಟೇ.

೧.೨. ಬಾಹ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿ

ಪ್ರಾಚೀನರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು 'ಸಂಪತ್ತು' ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಆದರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ತಲೆಮಾರು ಮಾತ್ರ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ತಲೆಮಾರಿನವರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಸ್ವಚ್ಛವಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸದ್ಯೆ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದೂ ಕೂಡ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾದರೂ ಹೇಗೆ ಆದೀತು ಮತ್ತು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕ್ರಿಮಿ, ಕೀಟಗಳ ಪಾಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಿನಾಶದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಂತಹ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸರಳವಾದ ಕೆಲವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದಾಗ ಚೇಳು, ಜರಿ, ಕಟ್ಟಿರುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಉಪ್ಪುಂಗಳಂತಹವುಗಳನ್ನು ಹಾವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದಿದೂ ಇದೆ. ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಅವರಿಸಿದ ಧೂಳು ದೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಕಂಡಿರುವ ಧೂಳು, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿಷಯುಕ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ

ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರು ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ಲೌಸ್, ಮಾಸ್ಕನ್ನು ಖಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕು. ನಂತರ ಸೋಪಿನಿಂದ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ತುರಿಕೆ ಉಂಟಾಗಲು ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲರ್ಜಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛತಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕು. ವ್ಯಾಕ್ಯುಮ್‌ಕ್ಲೀನರ್ ನಿಂದ ಧೂಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಉಪಕರಣ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಗಂಟೆಗೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಬೇಕು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಗೆದ್ದಲು, ಹುಳ ಹುಪ್ಪಡಿ, ಮಣ್ಣು ಚೇಳು ಮುಂತಾದವು ಇರದ ಹಾಗೆ ಜಾಡಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜಾಡಿಸಿದವುಗಳನ್ನು ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಬೇರೆ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಾಡಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇಡುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಮತ್ತೆ ಜಿರಲೆ, ಜೇಡ, ಗೆದ್ದಲು ಹುಳಗಳು ಮತ್ತೆ ಸೇರುವ ಅಪಾಯವಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದಾದ ಕಸವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಧೂಮ್ನ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು (Fumigation Treatment). "ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಹಬೆ ಅಥವಾ ಧೂಪದಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಬಂದ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಬೂಷ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಹುಳುಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳೂ ಸಹ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ".[3] ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಒಂದೊಂದು ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗರಿಗಳನ್ನು ಕಾಟನ್‌ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಒರೆಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವಾಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಒತ್ತಡ ಹಾಕಿ ಒರೆಸಿದರೆ ಗರಿಗಳು ಮುರಿದು ಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು.

೧.೨.೧. ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ

ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲೋ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾದದು ಮತ್ತೆಲ್ಲೋ ನಾಶವಾಗುವಂತಾಗಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದಂತಹ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಕುಂಕುಮ, ವಿಭೂತಿ, ತೀರ್ಥಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಾಕವಚವು ಬೂಷ್ಟು ಹಿಡಿದು ನಾಶಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಕೊರೆಯುವ ಹುಳುಗಳಿಂದ ನಾಶದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ತಲುಪಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹವುಗಳಿಗೆ ಹಳೆ ಪಳೆಗಳನ್ನು ಕಳಚಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜೋಡಿಸುವ ಮರದ ಪಳೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನವು ಹೀಗಿದೆ.

೧. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟಿನ ಅಳತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದು.

೨. ಕೊರೆದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮಷಿನ್ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಪಾಲಿಶ್ ಮಾಡುವುದು.

೩ ಹಲಗೆಗಳಿಗೆ ವಿಷಯುಕ್ತ ಆಯಿಲ್ (Terminator oil) ಹಾಗೂ ಟೀಕ್‌ವುಡ್ ಪೌಡರನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಪೆಯಿಂಟಿಂಗ್ ಬ್ರಷ್‌ನಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ, ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹುಳಗಳು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

೪. ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಒರೆಸುವುದು (ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವುದು) ಏಕೆಂದರೆ ಬೆರೆಸಿದ ಟೀಕ್‌ವುಡ್ ಪೌಡರ್ ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪುಡಿ ಪುಡಿಯಾಗಿ ಉದರುತ್ತದೆ.

೫. ಪಳೆಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆಯುವುದು. ಇದರ ಮೂಲಕ ದಾರ ಪೋಣಿಸಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಂಧ್ರಗಳು ತಾಳೆಗರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

೬. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ದಾರವನ್ನು ಒಂದು ದಿನ ಹಳದಿ ಪುಡಿ ಮಿಶ್ರಿತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಬೇಕು. ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ನಂತರ (ಕಟ್ಟಬೇಕು) ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅಡಿಗೆ ಹಳದಿ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹಳದಿಯು ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

೧.೨.೨. ಗರಿಗಳ ದುರಸ್ತಿಕಾರ್ಯ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ (ಪುಟಗಳನ್ನು) ಗರಿಗಳ (Folis) ನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪುಟಗಳನ್ನು ಕಾಟನ್ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಟಿಷ್ಯು ಪೇಪರ್ ನಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಒರೆಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆವರಿಸಿದ ಧೂಳು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಸಿಟ್ರನೆಲ್ ಆಯಿಲ್ (ಸುಗಂಧಪೂರಿತ ಲಾವಂಚದ ಹುಲ್ಲಿನ ದ್ರಾವಣ)ನ್ನು ಪೆಯಿಂಟಿಂಗ್ ಬ್ರಷ್‌ನಿಂದಾಗಲೀ, ಕಾಟನ್ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದಾಗಲೀ ನಯವಾಗಿ ಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಲು ಬಿಡಬೇಕು. ಸಿಟ್ರನೆಲ್ ಆಯಿಲ್ ಬಹಳ ಬೇಗ ಒಣಗುವುದರಿಂದಲೂ ಇದರಿಂದ ಗರಿಗಳು ಮೆದುವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಸುಗಂಧ ವಾಸನೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಲಿದೆ. ಮಂಕಾದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ತಾಳೆಗರಿಗೆ ಸೇರದಂತೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. “ಇದೇ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ತೈಲವನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಒರಿಯೆಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ”[4].

ಹೀಗೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದ ಗರಿಗಳ ಪುಟಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಾಕವಚವಾಗಿ ಫಳೆಗಳನ್ನು ದಾರದಿಂದ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಗರಿಗಳು ರಂಧ್ರಕೃಮಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಎರಡೂ ಬದಿಯ ರಕ್ಷಾಕವಚಕ್ಕೂ ಗರಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ, ಕೊಳವೆ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ದಾರ ಪೋಣಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗರಿಗಳ ರಂಧ್ರಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗದಂತೆಯೂ ಅಕ್ಷರಗಳು ನಾಶವಾಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಇಂಥ ಕೊಳವೆಗಳು ಲೋಹದ್ದಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್‌ನದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುವೆ. (ಸದ್ಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಇದೆ.)

ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮುರಿದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಸಿ ಸೂಜಿ ದಾರದಿಂದ ಹೊಲೆದು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಈಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಜೋಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲೇ ಶಕ್ತಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗರಿಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವವಿದೆ. “ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಿರುವ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್ ರಿಪೇರಿ ಕ್ರಮ. ಭದ್ರಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಹಾಳೆಗಳ ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಅನಿಡೇಟ್ ತೆಳು ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಪ್ರೋಟೋ ರೀತಿಯ ಹೈಡ್ರಾಲಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೊದಿಸಿದ ತೆಳುಹಾಳೆ ಮೂಲ ಹಾಳೆಯೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ದರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್ ಅಲ್ಲದೇ ಕೈಯಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ"[5]. ಈ ಮಾದರಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇತ್ತೀಚಿನ ವಿಧ್ಯಾಂಸರ ವಿಚಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್ ಮಾಡಿದ ಗರಿಗಳು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಹಾಳೆಗಳು ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. ಹೀಗೆ ಕಳಚುವಾಗ ಅಂಟಿನಿಂದಾವ್ಯತವಾಗಿದ್ದವುಗಳು ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಮೇತ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಪಾಯವೆಂದರೆ ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್‌ನ್ನು ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಶಾಖಕೊಟ್ಟು ಅಂಟಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಶಾಖವು ಒತ್ತಡಗೊಂಡು ಬಿರುಸುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮುರಿದು ಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು.

ಸೆಲೋಫೀಪ್‌ನಿಂದ ಮುರಿದ ಗರಿಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಮುರಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗರಿಯ ಮೇಲಿನ ಹಾಗೂ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೂ ಶಾಶ್ವತವಾದುದಲ್ಲವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅಂಟುಗಮ್ಮಿನಿಂದ ಮುರಿದ ಗರಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಒಂದು. ಫೆವಿಕ್ವಿಕ್ ಡ್ರಾಪ್‌ನಂತಹ ಶಕ್ತಿಯುತ ಗಮ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುರಿದ ಎರಡು ಗರಿಗಳಿಗೆ ಈ ದ್ರವವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಗರಿಯನ್ನು ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ಗರಿಯೇ ಮುರಿದಿಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ದ್ರವವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೋಡಿಸುವ ಮೊದಲು ಮುರಿದ ಗರಿಗಳ ಸಮಾನಾಂತರವನ್ನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಯತಪ್ಪಿ ಬೇರೆಡೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೇ ಕಿತ್ತುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಈ ದ್ರವದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಗಮ್ ಒಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ಅದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂಟು ಗುಣಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಟಿಸ್ಟೊ ಚಿಫನ್ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಹುದು. "ಕಾಗದ ಪ್ರತಿಗಳು ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡು ಮಡಚಿರಬಹುದಾದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಒತ್ತು ಕಾಗದದೊಳಗಿಟ್ಟು ಒದ್ದೆಯ ಸ್ಪಂಜಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೇವ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ಒತ್ತು ಕಾಗದದ ಮಡಿಕೆಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಇಸ್ರಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಾಖದಿಂದ ಇಸ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಅದರ ಮಡಿಕೆಯು ಅಳಿದು ನೇರವಾಗುತ್ತದೆ". ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ನೆನದಿರುವಾಗಲೂ ಇದೇ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರನ್ನು ಸೋರಿಸಿ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಸಾಕಷ್ಟು ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಹಾಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಕಾಗದದ ಚಾಕುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬೇಕು. ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಮಗುಚಿ ಹಾಕುತ್ತಿರಬೇಕು".[6] ನಂತರ ಒಂದೊಂದು ಗರಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಇಸ್ರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಅದು ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

"ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಗಳು ಸುಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವು ನಾಶವಾದುವೆಂದೇ ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಆ ಭಾವನೆಯು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕದಲಿಸದೆ ಹಾಗೆ ಇನ್‌ಫ್ರಾ-ರೆಡ್ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಓದಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ"[7] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸುಟ್ಟ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆನೆ ಬೂದಿಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಂಥದರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಒಂದು ಯಕ್ಷ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯದ ನಂತರ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪುಟಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಸುಸಜ್ಜಿತಗೊಂಡ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳನ್ನು ದಾರದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ನಂತರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಬಲಬದಿಯ ಅಂಚಿಗೆ ಅಂಟಿಸಬೇಕು. ಕೃತಿಯ ಹೆಸರು, ಕೃತಿಕಾರನ ಹೆಸರು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟವರ ವಿಳಾಸ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಳಾಸವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುದ್ರಿತ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡಂತೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವು ಅವುಗಳನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುದ್ರಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮಾದರಿಯಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರ(ಗ್ರಂಥಾಲಯ) ರೂಪವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕು.

೧.೧.೨. ಸುಸಜ್ಜಿತ ಕೊಠಡಿ

ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳು ಸಂರಕ್ಷಿತಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾರ್ಥಕ ಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದು ಸುಸಜ್ಜಿತ ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಇಡೀ ಕೊಠಡಿಯನ್ನೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸುಸಜ್ಜಿತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನಿಡುವ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಗೆದ್ದಲಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮುಂಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬಹುದು. ಕಟ್ಟಡದ ತಳಭಾಗವನ್ನು ಗೆದ್ದಲಿನಿಂದ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ವಿಧದ ವಿಷ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೂ ಈಚೆಗೆ 'ಡೈಲೈನ್' ಎಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಡೈಲೈನ್ ತಯಾರಕರು ತಾವು ಕ್ಲಪ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಈ ದ್ರಾವಣದ ಶೇಕಡ ೩೦ ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಒಂದು ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ತರುವಾಯ ಆ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ೪೦-೧೦೦ ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಕಟ್ಟಡದ ನಿವೇಶನದ ತಳಪಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹೊರಗಣ ಗೋಡೆಗಳ ಸಂಧುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನೆಲದಲ್ಲಿರುವ ಗುಳಿಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಉತ್ತಮ. ಈ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಮರದ ಕಿಟಕಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ, ಅವು ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಗೋಡೆಗಳ ಅಂಚಿನ ಮೇಲೆಯೂ ಸಿಂಪಡಿಸಬಹುದು"[8] "ಅಗ್ನಿ ಮೂಶಿಕ ಚೋರೇ ಭ್ಯೋಶಿವೋ ರಕ್ಷಂತು ಪುಸ್ತಕಂ"[9] ಎಂಬ ಸಂದೇಶವುಳ್ಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿ, ಇಲಿ, ಕಳ್ಳಕಾಕರ ಹಾವಳಿಯಿಂದಲೂ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬುದು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹದ ಕೊಠಡಿಯು ಸುಭದ್ರ ಅಡಿಪಾಯದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ RCC ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯ ಭಯ ಕಡಿಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಕೊಠಡಿಯು "ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿಯ ದ್ರವ್ಯ ಭಂಡಾರದಂತೆ ಮಹತ್ವದ ವಿಭಾಗವಿದು. ಯಾವಾಗಲೂ ಬೀಗ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಧಿಕೃತ ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಿದು. ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ ಇದನ್ನು ರಹಸ್ಯ ಸ್ಥಾನ, ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನದಂತೆ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ."[10].

ಎಷ್ಟೇ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಕೊಠಡಿ ಕಟ್ಟಿದರೂ ಸಹ ಜೇಡ, ಜಿರಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಡೈಲೈನ್‌ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಡಿ.ಟಿ.ಟಿ. ಬೆಂಜಿನ್ ಹೆಕ್ಸಾಕ್ಲೋರೈಡ್, ಆಲ್ಟ್ರಿನ್ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚಿನವುಗಳಾದ ಎಂಡ್ರಿನ್, ಐಸೊಡ್ರಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಹೀಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಕೀಟಗಳು ಬರಬಹುದಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅವು ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ನೆಲ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಯ ಬಿರುಕುಗಳು, ಸಂಧಿಗೊಂದಿಗಳು, ಕಪಾಡುಗಳ ಕೆಳಭಾಗ, ಕಿಟಕಿಯ ಅಂಚು ಪಟ್ಟಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಚದಿಂದ ಸವರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ಪಿಚಕಾರಿಗಳಿಂದ ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜಿರಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಮೀನುಗಳಂಥ ಹುಳುಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದರೆ ವ್ಯಾಕುಮ್ ಕ್ಲೀನರ್ ಬಳಸಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಕಪಾಡುಗಳು: ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಗಾತ್ರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದೇ ತೆರವಾದ ಕಪಾಡುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಕೆಲವೆಡೆ ಗಾಜುಗಳ ಕಪಾಡುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಾದರೂ ಹವೆಯಾಡದೆ ಪ್ರತಿಗಳು ಕೆಡುವ ಕಾರಣ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಲ್ಲದ ಕಪಾಡುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

೧.೧.೪. ಹವಾನಿಯಂತ್ರಣ (Air conditioner)

ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವಲ್ಲಿ, ಹವಾಮಾನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಹವಾನಿಯಂತ್ರಣ. ಈ ಕ್ರಮವು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭೋಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥ ಮೌಲ್ಯದೊಡನೆ ಇದರ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ ಕ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹವಾನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ

ನೀರನ್ನಾಗಲಿ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನಾಗಲೀ ಋತುಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹವಾನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಗಾಳಿಯ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಾಗಲಿ, ತೇವವಾಗಲಿ ಇದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಗರಿಗಳು ಬಿರುಸುಗೊಂಡು ಮುರುಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಶೀತ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಬೂಷ್ಟು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೂಷ್ಟುಗಳು ಬಿಡುವ ರಸಾಯನಿಕ ದ್ರವದಿಂದ ಹಾಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಶೀತವನ್ನು ಆಯಾ ಹವಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಮವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಈ ಹವಾನಿಯಂತ್ರಣ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಸೌಲಭ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕಪಾಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಡಬೇಕು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಪ್ರಧೂಪನ ಹಬೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ವಾಯು ಶೂನ್ಯವಾದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಪಾಟಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ. ವಾಯು ಶೂನ್ಯವಾದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಟೆರಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಎಥಿಲಿನ್ ಡೈಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮಿಶ್ರಿತ ಕಿಲ್ಲೋಪ್ಪೆರ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕಿಲ್ಲೋಪ್ಪೆರ ಗಾಳಿಗಿಂತ ತೂಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಪಾಟಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಅರೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪುಸ್ತಕದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವನ್ನು ಕಪಾಟಿನ ಕೆಳಗಣ ಹಂತದಲ್ಲಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇಡುವಾಗ ಕಪಾಟಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ ಉಕ್ಕಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ದೀಪದಿಂದ ಕಾಯುವಂತಿರಬೇಕು. ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪತ್ರಾಗಾರ ಥೈಮಾಲ್ ಪ್ರಧೂಮನವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದೆ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಧೂಮನವನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಪ್ರಧೂಮನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರು ತುರ್ತಾಗಿ ಪ್ರಧೂಮನ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಜರೂರಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಪ್ತಲಿನ್ ಬಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕೋಶಾಗಾರದ ಕಪಾಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಇಡುವುದು ಸೂಕ್ತ ಇದರ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯಲಾರವು. ಇದಲ್ಲದೇ "ಪೈರಾತ್ರಮ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದುದರಿಂದ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸೋಡಿಯಂ ಪ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಗೋಧಿಯ ಹಿಟ್ಟುನೊಡನೆ ೧೨:೧೦೦ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಕಪಾಟುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಜಿರಲೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಹುದು"[11]. ಕೆಲವೆಡೆ ಪಂಪ್ರಿ ಎಂಬ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಘೋರಬಾಚ್ (Ghora Bach:Achorus Calamus) ಇವುಗಳ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೊಡನೆ ಇಟ್ಟಿದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಣ್ಣೆಯು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳನ್ನು ದೂರವಿಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಕೊಠಡಿಯೇ ರಸಾಯನಿಕ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ವಾಸನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಈ ವಾಸನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕುತೂಹಲಕ್ಕಾಗಿಯಾದರೂ ನೋಡಲು ಬರುವ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ವಾಸನೆ ಕಿರಿಕಿರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಸುಗಂಧಭರಿತ Room sprayer ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಈ ಸುಗಂಧ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತವುಂಟಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಕುರಿತು ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಬಹುದು.

೨. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯು ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ, ಉದ್ದೇಶ ಈಡೇರುವಂತಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾದರೆ ಕೃತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಕಟ್ಟುಗಳ

ಗರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಲಿಪಿ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಂಡಾರವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಜ್ಞಾನ ಭಂಡಾರವು ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕಟ್ಟುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾಕಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿ ಇರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲೇ ಜೀರ್ಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಚಲನಗೊಳಿಸಿದರೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕಲಾರವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಯಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ನಕಲು ಕಾರ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ನಕಲು ಕಾರ್ಯದ ಹಿಂದಿನ ಉದ್ದೇಶ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ನಕಲು ಕಾರ್ಯ ಪಾರಂಪರಿಕ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ನಕಲು ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿಯೇ ಇಂದು ನಮಗೆ ಒಂದೇ ಕೃತಿಯ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಲು ನಿರರ್ಶನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನಕಲು ಪ್ರತಿ ಶುದ್ಧ ಪ್ರತಿಗಳೆರಡೂ ಇಂದು ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರಿನಂಥ ಉಪಕರಣದ ಮೂಲಕ “ಇಡೀ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರವನ್ನೇ ಒಂದು ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿರುಗುವ ಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ”[12].

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

- ೧) ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರ ವಿಧಾನ
 ೨) ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕರ ವಿಧಾನ

[1] ಡಾ. ನಾ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿವೇಚನೆ, ಪುಟ. ೨೧

[2] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೩೨

[3] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ. ೫೮

[4] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೨೩೧

[5] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ. ೧೩

[6] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ. ೬೧

[7] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ. ೬೩

[8] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ. ೫೮

[9] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೨೩೭

[10] ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುಟ. ೧೧೦

[11] ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಚಲನೆ, ಪುಟ.೨೦

[12] ಡಾ. ವೀರೇಶ ಬಡಿಗೇರ, ಹಲಗೆ ಬಳಪ, ಪುಟ.೧೮

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ (೨)

೧. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರ ವಿಧಾನ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮೂಲಪ್ರತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಮರುಪ್ರತಿ ಮಾಡುವುದು ಸಂಪ್ರತಿ. “ನಕಲು ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯೇ ಇದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಓಲೆಕಾರರ ಒಂದು ವೃತ್ತಿನಿರತ ಜನಾಂಗವೇ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು, ಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಊರೂರು ಸುತ್ತುತ್ತ ಕೇಳಿದವರ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ವಿನಿಮಯವಾಗಿ ದವಸ-ಧಾನ್ಯ ಪಡೆದು ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು”[1]. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ

೧. ವೃತ್ತಿ ಲಿಪಿಕಾರರು

೧. ಹವ್ಯಾಸಿ ಲಿಪಿಕಾರರು

೨. ನಿಯುಕ್ತ ಲಿಪಿಕಾರರು

ಪಠ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಪಿಕಾರರ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಕಾವ್ಯಾಸಕ್ತರು ಆಯ್ದು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಆಸ್ವಾದಿಸಲು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲವೊಂದಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಹೇಳುವವ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಕೇಳುವವರಿದ್ದರು. ಇದು ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವಾಚನ ಮಾಡುವವನು ಎಲ್ಲಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ನಿರಾಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತ ನಿರಾಸಕ್ತಿಯು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇದ್ದರೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಓದಲಾಗದೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸಹಾಯವನ್ನಾದರೂ ಪಡೆದು ಕಾವ್ಯ ಸ್ವಾದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವಿದ್ದವರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲು ಆನುವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಹವಣಿಸಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನಕಲು ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಕ್ಷರ ಕಲಿತವರಿಗೂ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೂ ಲಿಪಿಕಾರರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಸರ್ವವಿಧಿತ. ನಕಲು ಪ್ರತಿ ಬರೆಯುವವರು ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಒಂದು ಕೇಳುತ್ತಾ ಬರೆಯುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ನೋಡುತ್ತಾ ಬರೆಯುವುದು.

ಕೇಳುತ್ತಾ ಬರೆಯುವುದು: “ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದ, ಬರೆಪಕಾರನು ಬರೆಯ ತೊಡಗಿದರೆ ಒಬ್ಬನು ಕಾವ್ಯಾಲಿಪಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈತ ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಕಾರನು ಪ್ರತಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಇದು ಬರಹದ ಒಂದು ರೀತಿ. “ವಸ್ತುವಿನ ಗುಣದೋಷ ಲೇಖನ ಕರ್ತವಿಂಗತ್ತದು”[2]. ಎಂಬುದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ನೋಡುತ್ತಾ ಬರೆಯುವುದು: ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಪಿಕಾರರು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆದಿ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗವಾದ ಪುಷ್ಪಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಕಾರರ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

“ಯಾದ್ಯಶಂ ಪುಸ್ತಕಂ| ದೃಷ್ಟಾ| ತಾದ್ಯಶಂ ಲಿಖಿತಾ ಮಯಾ||
ಅಬದ್ಧೋವಾ ಸುಬದ್ಧೋ ವಾ| ಮಮದೋಷೋ ನ ವಿದ್ಯತೆ||
ತಪ್ಪಂ ಬರೆದಾತಂ ಜಡ ನಪ್ಪಾತಂ ಬರೆದನೆಂದು ಬಯ್ಯಲ್ವೇಡಿಂ|
ತಪ್ಪಿಲ್ಲ ಶುದ್ಧಮಕ್ಕಂ| ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಸಮಾನವಾಗಿಯೆ ಬರೆದಂ||”

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಪದೋಷಗಳು ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಲೋಪಕ್ಕೆ ಕೈ ತಪ್ಪು, ಕಣ್ಣಪ್ಪು, ಕಿವಿ ತಪ್ಪುಗಳು ಜರುಗುವವೆಂಬ ಅರಿವು ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪುಸ್ತಕಂ ದೃಷ್ಟಂ ತಾದ್ಯಶ್ಯ ಲಿಖಿತಂ ಮಯಾ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ಪುಷ್ಪಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಪುಷ್ಪಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ.

ಲಿಪಿಕಾರರು ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನ ನೋಡಿ ನಕಲು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಕಲು ಮರುನಕಲು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯ ನಕಲು-ಮರುನಕಲುಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ವಿಗುಣವಾಗುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇಂದು ಪ್ರತಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ (ಟಿ.ವಿ) ಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಲಬದಲಾದಂತೆ ಜನರ ಅಭಿರುಚಿಗಳು ಬದಲಾದಂತೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳೂ ಬದಲಾವಣೆ ಗೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನಕಲು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿ ಲಿಪಿಕಾರರ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

“ಜೋಗನಹಳ್ಳಿ ವಿರಕ್ತದೇವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿರಲೆಂದು ಕಾರ್ಯದ ಮಹಾಂತ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯ ತಂದು ಪ್ರತಿಯಿದ್ದ ಮೇರೆಗೆ ಬರೆದಿರಿಸಿದನು”[3].

ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣ ವಳಿತವಾದ ಹೊಂಗನೂರು ನಾರಣೈಯನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬರೆದದ್ದು[4].

“..... ಯಿ ಪ್ರತಿಯಿದ್ದ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದುಯಿದ್ದನು”[5]

“..... ಪ್ರತಿ ಹಾಲು ಮನೆಯ ಕಷ್ಟಯನವರದ್ದು ನೋಡಿ ಬರೆದು ಅದೆ”[6]

“..... ಬರದ ಪುಸ್ತಕ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಇದ್ದೇನೆ”[7]

“ ಸ್ವದಸ್ತಾರ ಧರ್ಮಣಾಮ ಮಖದುಮ ಪ್ರತಿ ನೋಡ ಬರೆದನು”[8]

“..... ಶ್ರೀ ಅಯಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಯಿ ಚರಿತವನ್ನು ಶ್ರೀ ಬಸವಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ನೋಡಿದ್ದ ವಾಕ್ಯಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ಯಥಾ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರೆದದ್ದೂ ಮಂಗಲಂ ಮಹಾ ||ಪ|| ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ”[9]

ಇಂಥ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆದರ್ಶ ಲಿಪಿಕಾರರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ ಪರಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿಸಿದವರು ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿದವರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದಾನ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದ ಸಾವಿರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಅಷ್ಟೇ. ಇಂಥ ನೂರಾರು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನರು ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಅದೊಂದು ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನೆಯೆಂದೇ ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ ಗ್ರಂಥದಾನ ಮಾಡಿರುವುದು ಪರೋಕ್ಷ ವಿನಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ದಾನ ಪಡೆದವರು ಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದೈವದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಜತನವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

೨.೨. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳು

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನದ ರಕ್ಷಣೆ. ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾದ ಅಕ್ಷರರೂಪದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಿಸಿ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ನಕಲು ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನೇಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮೈಕ್ರೋ ಫಿಲಂ, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾದರಿಯೆಂದರೆ ಕೈ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಶ್ರಮಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಗಳ ನಕಲು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ತರಹದ ನಕಲು ಪ್ರತಿಗಳು ತಾಳೆಗರಿಯಾಗಲಿ, ಕೋರಿಕಾಗದವೋ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಮಯ ಅಷ್ಟೇ ನಕಲು ಪ್ರತಿಗಳಿಗೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ಕಾಲಮಾನದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅಂಥ ಸಾವಿರಾರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪ ಸಮಯ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚಗಳಿಂದ ನಕಲು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಬಹುದು. ಡಾ.ವೀರೇಶ ಬಡಿಗೇರರು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಅಕ್ಷರವೊಂದನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೆಲವೇ ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಇಂದಿನ ಈ ಶೇಖರಣಾ ಸಾಧನಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ದಾರಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದದ್ದು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ಕೆಡದಂತೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಇಂದು ಅಗಾಧ ಫಲಿತಾಂಶ ನೀಡುತ್ತವೆ”.

ಯುರಾಕ್ಸ್ ಫೋಟೋ ಸ್ಯಾಪ್, ಮೈಕ್ರೋಫಿಲಂ, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ನಂತಹ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲುಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರವು. ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರಗಳು ಈ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಉಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗದಂತಹ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

೨.೨.೧. ಮೈಕ್ರೋಫಿಲಂ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳು ಹೇಗಿರುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮೈಕ್ರೋ ಫಿಲಂ ದಾಖಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಒಂದೊಂದೇ ಗರಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಯಾನ್ ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಇದ್ದಂತವರು ಹೊರಗಡೆ ಕೊಡದೆ ಇರುವಾಗ ಮೈಕ್ರೋಫಿಲಂ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿರುವ ಏಕೈಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮೈಕ್ರೋಫಿಲಂ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ

ಕಾಪಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾನಿಗೊಳಗಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರತಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಉತ್ತಮ.

೧.೧.೧. ಝರಾಕ್ಸ್ ಯಂತ್ರ (ನೆರಳಚ್ಚು)

ಇದು ಕೂಡ ಮೈಕ್ರೋಫಿಲಂ ತರಹವೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಾರದು. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಾಡುತ್ತವೆ.

೧.೧.೨. ಫೋಟೋಸ್ಯಾಪ್

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಬರಹವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಫೋಟೋಸ್ಯಾಪ್ ಒಂದು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪುಟಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಫೋಟೋ ಕ್ಲಿಕ್ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಕ್ಲಿಕ್ ಮಾಡಿದವುಗಳನ್ನು ಫೋಟೋ ಸ್ಪಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಂಟ್ ಹಾಕಿಸಬೇಕು. ಒಂದೇ ಪ್ರತಿಯ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರಿಂಟ್ ಹಾಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಪಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಬಮ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಫೋಟೋ ಕ್ಯಾಮರಾಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಧಾರಿಸಿವೆ. ಡಿಜಿಟಲ್ ಕ್ಯಾಮರಾಗಳು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು ಮತ್ತು ಇಂಥ ಕ್ಯಾಮರಾಗಳಿಂದ ಯು.ಎಸ್.ಪಿ ಮೂಲಕ ನೇರವಾಗಿ ಟಿ.ವಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸಿ ಪರದೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಫೋಟೋ ಮಾಡುವಾಗ ಅಚಾತುರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಫೋಟೋಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದೇ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ.

೧.೧.೪. ವಿಡಿಯೋಗ್ರಫಿ/ಹ್ಯಾಂಡಿಕ್ಯಾಮ್

ಇದೊಂದು ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳ ಚಿತ್ರೀಕರಣದ ಸಾಧನ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರೀಕರಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭದ ಉಪಕರಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಡಿಜಿಟಲ್ ಫೋಟೋ ತರಹನೇ ಮೆಮೋರಿಕಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆ ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅತೀ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಈ ಮೆಮೋರಿ ಕಾರ್ಡ್‌ವೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಇದನ್ನು ಕಂಪ್ಯೂಟರಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಆಸಕ್ತರು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಗೊತ್ತಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ವಿದ್ಯುತ್‌ಚ್ಚಕ್ತಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

೧.೧.೫. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್

ಇಂದಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹೊಸ ಶಕೆಯನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರಿನ ಮೂಲಕ ಏನೂ ಬೇಕಾದರೂ ದಾಖಲೀಕರಿಸಬಹುದು ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು ಹಾಗೂ ಮಾನಿಟರ್ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ನೋಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಚಲನಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬಹುದು. ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮೂಲಕ (Internet Working) ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕಂಪ್ಯೂಟರಿನ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದೆ. "ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಅಥವಾ ನಮ್ಮದೇ ಆದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇವೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಸವಾಲಿನವು. ಪಾರಂಪರಿಕ ವಿಧಾನಗಳು ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ಸೋತಿವೆ. ಇದ್ದರೂ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ, ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ವೇಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರಮ, ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ

ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು, ಮಾಹಿತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಹಲವಾರು ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹಡೆದಿಟ್ಟಿದೆ"[10]. ಗಣಕಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯವೆನಿಸಿದಂತಹ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಉಣಬಡಿಸಬಹುದು.

೧. ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಸ್ಕ್ಯಾನ್ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಡಿಜಿಟಲ್ ಕ್ಯಾಮರಾ ಮೂಲಕ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವುದು

೨. ಮೈಕ್ರೋಫೋನ್ ಮುಖಾಂತರ ಓದಿ ರೆಕಾರ್ಡ್ ಮಾಡುವುದು

೩ ಡಿ ಟಿ.ಪಿ.

ಈ ವಿಧಾನವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಕೀಬೋರ್ಡ್ ಮೂಲಕ ಟೈಪಿಸುವುದು. ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ, ಲಿಪಿಯ ಶೈಲಿ ವಿಭಿನ್ನದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಥ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಟೈಪಿಸಲು ತಜ್ಞತೆ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ತಜ್ಞರಿದ್ದವರು ಬರೆದು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದು ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಬೇಡುವಂಥದ್ದು. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಮೂಲರೂಪ ನಮಗಿಲ್ಲಿ ದೊರಕದು.

ಸ್ಕ್ಯಾನರ್: ಈ ವಿಧಾನವು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂಥದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ ಜೊತೆ ಡಿಜಿಟಲ್ ಕ್ಯಾಮರಾವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಪ್ರತಿಪುಟಗಳನ್ನು ಸ್ಕ್ಯಾನರ್ ಮೂಲಕ ಗಣಕೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಪುಟ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಗಣಕ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನು ಹೀಗೆ ಮೂಡಲು ಫೋಟೋಶಾಫ್ ಹಾಗೂ ಫೋಟೋ ಫಿನಿಸ್ ಸಾಪ್‌ವೇರ್ ಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಗಣಕೀಕರಿಸುವ ಮುನ್ನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗರಿಗಳು ಮುರಿದು ಹೋಗಿದ್ದರೆ, ನಾಶಗೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಂಕು ಮಂಕಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಸಿ ಚಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ ಗಲೀಜು, ಚುಕ್ಕೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ತ್ರುಟಿತಗೊಂಡ ಪದಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಸ್ಟೈಲಸ್ ಎನ್ನುವ ಉಪಕರಣ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸ್ಟೈಲಸ್ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಕಂಪ್ಯೂಟರಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತ್ರುಟಿತ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸರ್ಚ್ ಮಾಡಲು ಕಂಪ್ಯೂಟರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಟೈಲ್ ಚೆಕ್‌ರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಮೇಜ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಕ್ಯಾನ್ ಮಾಡಲಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ಟೈಪಿನ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ICR (Intelligent character recognition) ಮತ್ತು OCR (Optical character recognizer) ಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಳಗಡೆ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರ ಮಾಡುವ ತೆರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬೋಲ್ಡ್ ಮಾಡುವ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಮೈಚಾಚಿದೆ[11].

೨.೨.೨. ಮೈಕ್ರೋಫೋನ್

ಇದರ ಮೂಲಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಓದುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಕ್ಷರ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲಾರವು. ಹೀಗೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರಿನಲ್ಲಿ ಏನೆಲ್ಲಾ ಮ್ಯಾಜಿಕ್ ಮಾಡಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರವನ್ನೇ ತುಂಬಿಬಿಡುವಂಥ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. Pen drive, DVD, CD Ram ಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಬೇಕಾದರೂ ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಬಳಸಬಹುದು.

ಆಧುನಿಕದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಚುರುಕುತನ, ವೇಗ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡದ ಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಅನೇಕತೆಯನ್ನೋ ಅದರ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅದು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸದು. ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದಾಗುವ ಜ್ಞಾನದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲಾರದು. ಆದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಭೂರ್ಜು ಪತ್ರ ನಂತರ ತಾಳೆಗರಿಗಳು ಕಾಗದಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಬರವಣಿಗೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತಾಳಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಸಹ ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಾಳಿಕೆ ಬರಲಾರದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಾಲಾಂತರ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯು ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೀಗ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಮಾಧ್ಯಮವು ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದೆ ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದೂ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಡಾ.ಕೆ.ವಿ.ನರಾಯಣರವರು ಹೇಳುವಂತೆ “ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಇರ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಲಭ್ಯ ಆಗದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ನಾಶ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅದು ಭ್ರಮಾತ್ಮಕ ನೆನಪು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ. ನನ್ನ ಮೆದುಳು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ, ನನ್ನ ಮೆದುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು. ನಾನು ಸತ್ತ ತಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲಾವು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮೆಮೋರಿ ಕೂಡಾ ಈ ತರದ್ದೆ. ಸವಲತ್ತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಇವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಅಪಾಯಗಳು ಇವೆ. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾವಿಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಕುರಿತು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಚಿಂತನಾಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ” ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

೨.೨.೨. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ದಾಖಲೀಕರಣ

ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಕವಿಯ ನಾಮ/ಉಪನಾಮ, ಕೃತಿನಾಮ/ಉಪನಾಮ, ಕಾಲ, ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಾಲ ಬರವಣಿಗೆಯ ವಿಷಯ (ಉದಾ: ಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯ, ರಚನಾತ್ಮಕ, ವೀರಶೈವ, ಜೈನ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸಮಗ್ರ, ಅಸಮಗ್ರ, ಕಟ್ಟುಗಳ ಅನುಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ, ಆ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಪುಟ ಗರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಗರಿಗಳು ತೃಟಿತವೋ/ಉತ್ತಮವೋ, ಒಟ್ಟು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಮತ್ತು ಲಿಪಿಗಳ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿರುವ ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಇದರ ಮೂಲಕ ಕಂಪ್ಯೂಟರಿಗೆ ದಾಖಲಿಸುವುದು, ಎಲ್ಲಾ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿಷನ್ ಫಾರ್ ಮ್ಯಾನುಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕಲೆ ಹಾಕಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅನುದಾನದಡಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗವು ಕರ್ನಾಟಕದ ೧೧ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಎಂಬಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ದಾಖಲಿಸಿದ ಎಂಬುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ. ಇನ್ನೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ಯಶಸ್ಸುಗೊಂಡು ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸ್ವರೂಪವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೂಚೀಕರಣದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪಠ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಯನಾಸಕ್ತರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದ ವಿಳಾಸ ಪಡೆದು ಬೇಗನೆ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ವೆಬ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ international federation of library Association ಅಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಏನಿದೆಯಲ್ಲಾ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು. ೧೯೨೭ರಲ್ಲಿ ಥೈಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೪೪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ Rare Books and manuscript ಅಂತ ಮಾಡಿ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇದರ

ಮುಖಾಂತರ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ತರುವ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿದೆ[12]. ಹೀಗೆ ದಾಖಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸರಣ ಮಾಡಬಹುದು.

ನಕಲು ಕಾರ್ಯ

ನಕಲು ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಬರೆದಿಡುವುದು. ಬರೆದಿದ್ದನ್ನು Book Bonding ಮಾಡಿ ಕೋಶಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಇಡುವುದು. ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ನಕಲು ಪ್ರತಿಯನ್ನೇ ಅವರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಇದರಿಂದ ಮೂಲ ಪ್ರತಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಏಕೈಕ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳಿದ್ದಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಲವು ಪ್ರತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಇದರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರಲಾರದು. ನಕಲು ಕಾರ್ಯ ಅಷ್ಟು ಸರಳವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಗನ್ನಡದ ಪಠ್ಯವನ್ನು, ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಂಥ ಪ್ರೌಡಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಂಯಮ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಜೊತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂಚೀಕರಣ

ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿದೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಸದ್ಯ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 'ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿ' ಸಮಗ್ರ ಸೂಚಿ' ಎಂದೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬರೀ ಸೂಚಿ ಎಂದು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸೂಚಿಯು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹುಡುಕುವುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ಕವಿ ನಾಮ, ಕಾಲ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ನಂಬರು ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಆಕಾರಾದಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಕವಿನಾಮವನ್ನು ಆಕಾರಾದಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಬಹುದು. ಇದು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂಚಿಯಾಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸೂಚಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಸಮಗ್ರ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡುವ ಕೈಪಿಡಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಆದಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನಿತರ ಸೂಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯದ ಮಾಹಿತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕೃತಿಪರಿಚಯ, ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಪರಿಚಯ. ಕೃತಿ ಪರಿಚಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರು, ಕೃತಿಯ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ, ಕವಿಯ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಕಾಲ, ಕೃತಿ ಪ್ರಕಾರ, ಕೃತಿಯ ವಸ್ತುವಿಷಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

"ಪ್ರತಿಪರಿಚಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಿನ ಬರವಣಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ತಾಳೆಪ್ರತಿ, ಕಾಗದ ಪ್ರತಿ) ಅಲ್ಲದೇ ಕಟ್ಟಿನ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಲಿಪಿಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿನ ಪಠ್ಯದ (ಆರಂಭ) ಆದಿಯೆಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ವಿಶೇಷ ಎನ್ನುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಸಮಗ್ರತೆ, ಗುಣಲಕ್ಷಣ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಳಕೆಗಳಂತ ವಿಶೇಷ ನಮೂದುಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೃತಿಗಳು ಎಂಬ ಭಾಗವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಅಂದರೆ ಒಂದೇ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳಿದ್ದರೆ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದರೊಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕೃತಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಮೇತ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೂ ಸಂಪುಟದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಸ್ಥಳನಾಮ, ಲಿಪಿಕಾರರು, ಬರೆಸಿದವರು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ನೀಡಿದ ದಾನಿಗಳ ಕುರಿತು ಆಯಾ ಸೂಚಿಗಳ ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಮೇತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ"[13] ಇದು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿಯ ಮಾದರಿ

“ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೂಚಿಗಳು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಅರಮನೆ ತೋರಿಸುವ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೂಚಿಗಳು. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಿರ್ಮಿತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸೂಚಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಮರ್ಯಾದೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.”[14]

ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಇವರ ಉದ್ದೇಶ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಠಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜಿನರತ್ನಕೋಶ, ವೀರಶೈವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸೂಚಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಚಿಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೈಕ್ರೊಫಿಲಂ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟವೆಂತಲೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡವರ ಹೆಸರಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಮಗ್ರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟ, ಧಾರವಾಡದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದ್ರವ್ಯಗಳಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಚರ್ಚೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಒಬ್ಬರ ಕೈಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ತೆರವಾಗಿ ಒಂದು ಕೃತಿ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉರು ಉರುಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ಕಾಡಿಬೇಡಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾಡಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತಜ್ಞರು ಹತ್ತು ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗವು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದೆಹಲಿಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿಷನ್ ಫಾರ್ ಮ್ಯಾನ್ಯುಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುದಾನವನ್ನು ನೀಡಲು ಮುಂದಾಗಿರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸದೃಢ ದೇಹ ಸದೃಢ ಮನಸ್ಸಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ತಾಳ್ಮೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಣಗಳಿದ್ದಾಗ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳು ಆಲೋಚನೆಗೆ ಬಂದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಬಹುದು.

[1] ಡಾ. ನಾ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿವೇಚನೆ, ಪುಟ. ೩೩

[2] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೭೯

[3] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೭೮

[4] ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುಟ. ೨೧

[5] ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ. ೭೯

[6] ಅದೇ ಪು.

[7] ಅದೇ ಪು.

[8] ಅದೇ ಪು.

[9] ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟ-೪, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ., ಪುಟ-೨೦೪

[10] ಡಾ. ವೀರೇಶ ಬಡಿಗೇರ, ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಪು.೫೫

[11] ಅದೇ ಪುಟ-೧೫೬

[12] ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವ್ಯಾಸಂಗ-೪, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ., ಪುಟ.೧೫೫

[13] ಮುನ್ನುಡಿ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸೂಚಿ ಸಂಪುಟ-೪, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.,

[14] ಉದ್ಯತ: ಡಾ. ನಾ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿವೇಚನೆ, ಪುಟ.೨೪
